

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
NOVO MESTO

Šmihelska c. 14, 8000 Novo mesto

tel: 07/373 05 70, fax: 07/373 05 90

www.kmetijskizavod-nm.si

Kraj: Novo mesto
Datum: julij 2019

Strniščni dosevki – za trajnostno rabo njiv

Smo v času žetve žit. Ozimni ječmen je že požet, začenja se žetev pšenice in ostalih žit. Ob tem se pojavlja tudi vprašanje kaj narediti s praznimi njivami, da jih ne preraste plevel. Še vedno so prepogoste slabe prakse njiv zasajenih s pleveli, ki se zatirajo le s totalnimi herbicidi - na bazi glifosata. Slednjega želi evropska in naša politika umakniti iz uporabe zaradi domnevne strupenosti.

Setev dosevkov v kolobarju se še vedno marsikateremu pridelovalcu zdi ekonomsko neupravičen strošek. Nasprotno pa kmetijam, ki so v prehodu na trajnostno ali ekološko obdelavo njiv, **stalna pokritost tal s kulturnimi rastlinami** predstavlja osnovo za izboljševanje in ohranjanje zdravih in rodovitnih tal ter zato **konkurenčno pridelavo** poljščin in krmo za živino.

Dosevki na njivah predstavljajo redni **vir organske snovi** za tvorbo humusa in **učinkovito zmanjševanje škodljivih organizmov**. Še posebej so priporočeni vir organske snovi v prekomerno založenih tleh s fosforjem in kalijem. Spodbujamo tako setev neprezimnih medonosnih dosevkov (NEP) in dosevkov za podor (POD), ki se lahko podorjejo že jeseni in še bolj prezimnih dosevkov (ZEL). Slednji se preorjejo šele po 15. februarju naslednje leto. Na izbiro imamo veliko primernih rastlin in mešanic, ki jih izbiramo glede na zahteve rastišča in rastlin v kolobarju. Izbira primerne rastlinske vrste je velikega pomena. Pogosto so najbolj primerne rastline iz družine križnic, ki se lepo podajo v kolobarje z žiti, koruzo in deteljami ter so manj zahtevne za setev v poletnem času. S križnicami lahko pridelamo poleg velike količine organske snovi, ki se običajno pušča kar na njivah, tudi hlapljive kemične snovi, ki odvrčajo talne škodljivce ter slabšajo kalivost plevelnih semen. Podobne učinke, le z drugimi snovmi imata tudi dosevka ajde in rži.

Obdelava tal naj bo kar se da **zmanjšana**, po možnosti brez oranja. Konzervirajoča obdelava tal je najprimernejši način za hitro izvedbo plitve obdelave in setve dosevkov. Pri tem lahko uporabimo različno mehanizacijo: strniščnih rahljalnikov, diskastih bran, sejalnice za neposredno setev ali kombinirana orodja, tako da lahko opravimo plitvo obdelavo in setev v enem prehodu. Konvencionalna obdelava tal s plugom je manj primerna, tako z vidika porabe energije in časa, kot s stališča trajnostne obdelave tal, saj lahko ali celo moramo posevek že po nekaj mesecih ponovno podorati. Uporabimo jo le na težjih tleh in v primeru setve drobnih semen, kot so detelje, lucerna in facelija, ki zahtevajo dobro pripravljeno setveno površino. Plitvemu strniščnemu oranju naj sledi takojšnja predsetvena obdelava. Po setvi je priporočljivo valjanje posevka s podzemnimi (cambridge) ali kolutastimi valji.

Gnojenje dosevkov: pri setvah dosevkov v okviru KOPOP (NEP, POD, ZEL) ni dovoljena uporaba mineralnih dušičnih gnojil. Za vse ostale pridelovalce pa se priporoča gnojiti v skladu

z gnojilnim načrtom oziroma le z manjšo količino živinskih gnojil (10-15 m³ gnojevke na hektar). Prvi pozitivni učinki setve dosevkov so vidni že v posevkih koruze naslednjem letu.

V kolikor so površine močno zapleveljene s trajnimi pleveli in ga ne uspemo zmanjšati v času pridelave koruze, je priporočljivo, da zatiramo plevel na strnišču in šele nato površine obdelamo in posejemo z ustreznimi rastlinami.

PRIPOROČENI DOSEVKI ZA KRMO:

KRMNA OGRŠČICA, ki se seje do sredine septembra, v odmerku 17 kg/ha, in se kot zelena krma lahko uporablja pozno jeseni, saj dobro prenaša nizke zimske temperature. Spomladi ima zgodnjo začetno rast. Z globokimi koreninami pa tla zelo dobro prerahlja in prezračuje.

KRMNA REPICA

ima tako kot vse križnice močan koreninski sistem, s katerim izkorišča manj dostopna hranila. Primerna je za zeleno krmo ali silažo in je sejemo 10 kg/ha. Je manj zahtevna kot ogrščica, prenese kasnejšo setev in je odpornejša proti mrazu

TRAVNO DETELJNE MEŠANICE

lahko sejemo preko celega leta a setve v drugi polovici avgusta in začetku septembra so običajno najbolj uspešne. Travno deteljne mešanice ali trave lahko uporabljamo samo eno leto, dve leti ali pa trajno zatravimo njivsko površino. V mešanici, ki jo bomo uporabljali dalj časa naj bo čim več različnih vrst in sort trav oz. metuljnic. Travno deteljne mešanice sejemo na hektar od 25 do 40 kg v odvisnosti katero mešanico imamo.

MNOGOCVETNA LJULJKA

je s hranilnimi snovmi bogata vrsta trave, ki jo odlikuje hitra rast in obnovev po vsaki košnji, če le ima na razpolago dovolj hranil. Na hektar je sejemo 40 do 50 kg. Je prezimni krmni dosevek in jo v spomladanskem času še enkrat pokosimo pred setvijo glavnega posevka ali pa jo koristimo celo leto, če je le dobro prezimila sejemo jo lahko še v septembru.

S posevkom mnogocvetne ljujke ali katerekoli druge trave v čistem posevku je možno koristiti ukrep ZEL enkrat v petih (5) letih trajanja pogodbe KOP.

GRAŠLJINKA

je mešanica ozimne grašice, ljujke in inkarnatke. Deleže posameznih vrst lahko poljubno kombiniramo, glede na naše potrebe po krmi. Če želimo imeti mešanico za seno, povečamo delež mnogocvetne ljujke, če pa želimo mešanico za siliranje povečamo delež grašice. Je prezimni posevek in da zgodaj spomladi še en odkos pred setvijo glavnega posevka. Sejemo 55 kg/ha že pripravljene mešanice oziroma si sami sestavimo mešanico iz posameznih vrst, glede na naše potrebe.

INKARNATKA

je enoletna prezimna rastlina in da spomladi z beljakovinami bogato krmo in nato odmre. Po cvetenju spomladi krma ni več okusna in lahko povzroča prebavne motnje, zato ji dajemo prednost v mešanicah. Inkarnatka zelo utruja zemljo in jo lahko na isto površino sejemo šele čez štiri leta. V čisti setvi je sejemo 30 kg/ha, nekje do konca avgusta, začetek septembra.

LUCERNA

Se po vedno pogostejših sušah seje predvsem na njivah z rodovitno, globoko zemljino. Vkolikor tla niso zakisana (pod pH6) in smo zemljo dobro pripravili na setev, lahko pričakujemo dober pridelek,

tudi do 6 odkosov letno, tudi v sušnih razmerah. Sejemo 25-30 kg semena/ha. Gnojenje pa smiselno izvedimo glede na zalogo hranil v tleh. Pridelek in uspešnost setve se bistveno poveča s setvijo inokuliranega semena z dušičnimi bakterijami.

PRIPOROČENI DOSEVKI ZA PREHRANO :

KOLERABA, REPA IN REDKEV

V obdobju, ko hrana iz domačih njiv postaja vedno bolj zanimiva, izpostavljam setev križnic, ki imajo poleg krmne tudi visoko prehransko vrednost. Krmna koleraba ali kavla, strniščna repa in črna redkev sodijo med obvezno ozimnica vsake hiše in zanimiv tržni pridelek. Tradicionalno so se sejale na vsaki dolenjski kmetiji po spravi ječmena, saj je njihova pridelava enostavna ravno zaradi kratke rastne dobe, nezahtevnosti glede toplote in kakovosti tal. Čas setve naj bo čimprej v juliju, da se izkoristi vlaga v požetih njivah in dolžina dneva, ki narekuje višino pridelka. Poraba semena je nizka, saj za setev 10 arov zadošča že 0,3 kg semena kolerabe, 0,2 kg semena repe in 0,5 kg redkve. Pri nas so tradicionalni in še danes pogosti mešani posevki vseh naštetih korenovk, ki se jim za zgostitev doda še seme različnih solat. Taka mešana setev zmanjša tudi pritisk bolhačev in grizlic, ki so v intenzivnejši pridelavi in zgodnejših setvah lahko večji problem.

V strniščnih dosevkih se običajno ne uporablja herbicidov, taka je tudi zahteva za vključene v KOPOP ukrepe. V nujnem primeru, lahko ostali pridelovalci uporabijo le registrirane herbicide v kulturah. Priporočimo po vzniku kultur, zoper širokolistne ali ozkolistne plevela. Problemom z zapleveljenostjo se poskušamo ogniti s setvijo pred dežjem, da pospešimo vznik korenovk, pred tem pa se njiva lahko le plitvo obdela, a učinkovito zatire plevela na strniščih. Včasih je priporočeno in možno mehansko zatiranje plevela še pred setvijo, pogosteje pa začnemo mehansko obdelavo tal, ko so korenovke že vkoreninjene. Priporoča se strojno okopavanje ali česanje. Česanje kolerabe ali repe je pri nas še manj uveljavljen ukrep, ki pa se vedno pogosteje izvaja, saj se povečujejo nakupi časal.

Za setev korenovk lahko uporabimo bolj preproste vrstne sejanice za strniščne dosevke ali žitne sejalnice. Sejemo lahko na medvrstno razdaljo 12,5 cm ali na 50 cm, da je možno okopavanje. Za uspešno setev malih količin semena se v sejalnico doda pesek ali prepraženo proseno seme. S tako enostavnim poljedelskim opravilom lahko v 3 mesecih samo na 10 arih pridelamo 3 tone kakovostnih korenov.

AJDA

Ajda je dvokaličnica, ki spada v družino dresnovk. Je neprezimna rastlina. Ajda ni zahtevna poljščina. Poleg pomena v prehrani ima ajda pomen tudi v ohranjanju kulturne krajine, kot zdravilna rastlina in čebelja paša. Strniščno ajdo se seje po spravi glavnega posevka. Čas setve je odvisen od kraja, pa tudi od sorte. V večini delov Slovenije se seje strniščno ajdo do 20. julija. Okvirna priporočena gostota setve je 400 kalivih zrn/m². Za setev se porabi 60 do 100 kg semena ajde na hektar, odvisno od debeline zrn, kalivosti in priprave setvene površine ter termina setve. Setev se priporoča z žitno sejalnico na medvrstno razdaljo 12,5 do 15 cm. Priporočena globina setve 1-3 cm, ob suši 3-4 cm. Pričakovani vznik v 3 dneh. Priporoča se setev avtohtonih sort: Ajda: Darja, Siva, Črna gorenjska, Čbelica. Več o pridelavi ajde na.

https://www.kgzs.si/uploads/dokumenti/strokovna_gradiva/tehnologija_pridelave_ajde_2017.pdf

VRTNARSKE KMETIJE lahko s prezimnimi dosevki bistveno izboljšajo kolobar, saj je ozek kolobar večkrat vzrok za nastanek številnih bolezni. Priporočljivi so že zgoraj naštetih dosevki, pa tudi žita ali vrtnine kot so: **motovilec, rukola in radič**.

PRIPOROČENI DOSEVKI, S KATERIM LAHKO UVELJAVLJAMO PLAČILO KOPOP-NEPREZIMNI DOSEVKI (NEP)

Kmetijska rastlina	Možni datumi setve	Količina semena kg/ha	Globina setve cm	Pokrivanje tal
Žita				
ajda	10.5. – 10.7.	60 – 90	2 – 4	zelo dobro
Ostale				
sončnice	15.4. – 1.8.	20 – 30	3 – 5	dobro
facelija	25.4. – 1.8.	12 – 15	1 – 2	dobro
lan	15.3. – 10.7.	70 – 120	2 – 3	zelo dobro
Detelje in stročnice				
grašica (jara)	1.3. – 15.4.	80 – 120	3 – 5	srednje
grahor	1.3. – 15.4.	60 – 80	3 – 5	srednje
aleksandrijska detelja	1.5. – 30.7.	25 – 30	1 – 2	dobro
perzijska detelja	1.5. – 30.7.	15 – 20	1 – 2	dobro
Križnice – jare				
oljna ogrščica (jara)	1.3. – 10.4.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro
bela gorjušica	25.4. – 1.8.	15 – 20	1 – 2	zelo dobro
oljna repica	25.4. – 1.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro
rjava indijska gorčica	25.4. – 1.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro

PRIPOROČENI DOSEVKI, S KATERIM LAHKO UVELJAVLJAMO PLAČILO KOPOP-DOSEVKI ZA PODOR (POD)

Kmetijska rastlina	Datum setve	Količina semena kg/ha	Globina setve cm	Pokrivanje tal
Žita				
jari oves	1.3. – 31.8.	150	3 – 5	dobro
bar (laški muhvič)	10.5. – 15.8.	6 – 8	2 – 4	dobro
sirek, krmni sirek	10.5. – 15.8.	20 – 25	2 – 3	dobro
ajda	10.5. – 15.8.	60 – 90	2 – 4	zelo dobro
proso	20.6. – 10.7.	15 – 25	2 – 4	dobro
Ostale kmetijske rastline				
sončnice	15.4. – 15.8.	20 – 30	3 – 5	dobro
facelija	25.4. – 31.8.	12 – 15	1 – 2	dobro
abesinska gizotija	1.7–31.8.	8 – 15	1 – 2	dobro
sudanska trava	10.5. – 31.6.	20 – 30	1 – 2	zelo dobro
Detelje in stročnice				
bob, krmni bob	1.3. – 10.8.	150 – 200	3 – 5	srednje
grah, jari krmni grah	1.3. – 10.8.	140 – 160	3 – 5	srednje
jara grašica	1.3. – 31.8.	70 – 100	3 – 5	srednje
volčji bob	1.3. – 1.8.	200	3 – 5	srednje
soja	10.4. – 30.6.	80 – 150	3 – 5	srednje
grahor	1.3. – 10.8.	60 – 80	3 – 5	srednje
grašica	do konca julija	100 – 160	1 – 2	dobro
aleksandrijska detelja	1.5. – 30.7.	25 – 30	1 – 2	srednje
perzijska detelja	1.5. – 30.7.	15 – 20	1 – 2	srednje
Križnice – jare				
krmna ogrščica (jara)	1.3. – 31.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro
krmna repica (jara)	1.3. – 31.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro
bela gorjušica	25.4. – 31.8.	15 – 20	1 – 2	zelo dobro
oljna redkev	25.4. – 31.8.	15 – 20	1 – 2	zelo dobro
oljna repica	25.4. – 31.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro
rjava indijska gorčica	25.4. – 3.8.	12 – 15	1 – 2	zelo dobro

PRIPOROČENI DOSEVKI, S KATERIM LAHKO UVELJAVLJAMO PLAČILO KOPOP-PREZIMNI DOSEVKI ZA OZELENITEV (ZEL)

Kmetijska rastlina	Datum setve*	Količina semena kg ha ⁻¹	Globina setve (cm)	Pokritost tal	Raba		Učinek	
					krma	podor	erozija	vezava N
Ozimna žita								
pšenica (ozimna)	1.10 – 20.10.	200	2–4	dobro	X			X
trda pšenica (ozimna)	1.10. – 20.10.	200	2–4	dobro	X			X
ječmen (ozimni)	20.9. – 5.10.	150–180	2–4	dobro	X		X	X
rž (ozimna)	10.9. – 30.9. 10.9. – 20.10. – podor	150–180	2–4	dobro	X	X	X	X
tritikala (ozimna)	1.10 – 20.10.	180–220	2–4	dobro	X		X	X
oves (ozimni)	20.9. – 5.10.	150	3–5	dobro	X			x
pira, pšenica horasan	1.10 – 20.10.	100–150	2–4	dobro	X			X
mešanice žit, soržica (rž+pšenica)	20.9. – 20.10.	150–200	2–4	zelo dobro	X	X	X	X
Zelenjadnice								
motovilec	1.8. – 30.9	10–12	1–2	srednje	X			
radič (solatnik)	20.6. – 30.7.	20–25	1–2	srednje	X			
rukola	1.6 – 30.9.	2,5–3	1–2	srednje	X			
Detelje								
detelja	20.7. – 10.9.	20 – 30	1–2	dobro	X	X	X	
navadna nokota	20.7. – 30.8.	15 – 18	1–2	srednje	X	X	X	
lucerna	20.7. – 30.8.	20 – 30	1–2	srednje–slabo	X	X	X	
inkarnatka	20.7. – 10.9.	25 –30	1–2	zelo dobro	X	X	X	
deteljno –travne mešanice	20.7. – 10.9.	20–30	1–2	zelo dobro	X	X	X	X
Križnice – ozimne								
krmna ogrščica (ozimna)	10.8. – 30.8	12–18	1–2	zelo dobro	X	X	X	X
krmna repica (ozimna)	20.8. – 20.9. 20.8. – 20.10. – podor	10–15	1–2	zelo dobro	X	X	X	X
Krmni ohrovt (ozimni)	20.6. – 20.7.	5–6	1–2	zelo dobro	X	X	X	X
oljna ogrščica (ozimna)	15.8. – 5.9.	10–15	1–2	zelo dobro	X		X	X
Stročnice – ozimne								
Krmni grah (ozimni)	10.8. – 10.9.	140–160	3 –5	srednje	X	X	X	
Grašica (ozimna)	10.8 – 10.9	70 – 100	3 –5	srednje	X	X	X	
Trave								
trave	10.8. – 20.9.	20–30	1–2	srednje	X	X	X	X
travno deteljne mešanice	10.8. – 20.9.	20–30	1–2	dobro	X	X	X	X
trava – podsevek	1.3 – 15.6.	10–15	1–2	dobro	X	X	X	X
Ostale kmetijske rastline – ozimne								
vrtni mak (ozimni)	1.9. – 20.9	3–5	1–1,5	srednje	X		X	X
mešanice rastlin – naknadni posevek	1.6. – 20.10	Tabela 2	/	dobro	X		X	X

X – primernost za rabo in primernost za ustrezno varovanje tal pred erozijo in sposobnost vezave mineralnega dušika (N_{min})

* roki setve so pri ozimnih žitih na Primorskem poznejši za 3 – 4 tedne. Prezgodnja setev lahko povzroči prebujen jesenski razvoj in poveča okužbe z virozami in boleznimi. Setev detelj in trav v poletnem času v juliju in avgustu na Primorskem ne priporočamo, zaradi prevelikega tveganja izsušitve komaj vzniklih rastlin, ampak takoj po poletni suši (konec avgusta in septembra).

Tabele so povzete iz tehnoloških navodilih za izvajanje operacije poljedelstvo in zelenjadarstvo (<https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/144-tehnoloska-navodila-za-izvajanje-operacije-poljedelstvo-in-zelenjadarstvo-v-okviru-ukrepa-kmetijsko-okoljska-podnebna-placila-iz-programa-razvoja-podezelja-republike-slovenije-za-obdobje-2014-2020/file>)

Prispevek pripravila: Mateja STRGULEC